

УДК 343.34(477)

Марина Василівна ФОМЕНКО,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗМЕЖУВАЛЬНІ ОЗНАКИ ГРУПОВОГО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Деструктивні ефекти в інформаційній, економічній, правовій, культурній, оборонній сферах, неодмінно тягнуть за собою й низку ризиків криміногенного значення. Серед безлічі таких наслідків все частіше відбуваються масові акції протесту, що супроводжуються порушенням громадського порядку, як прояву конфлікту між публічною та приватною.

Кримінально-правові проблеми протидії таким порушенням висвітлювались у працях П. П. Андрушко, С. Я. Лихової, М. І. Мельника, П. С. Матишевського, М. І. Хавронюка та ін. Визнаючи істотний вклад зазначених вчених у розвиток даної проблематики, це питання не знімає труднощів, пов'язаних з кваліфікацією злочинів, що посягають на громадський порядок, у правозастосовній діяльності. Все це і зумовлює актуальність у здійсненні розмежування складу групового порушення громадського порядку і складу масових заворушень, що в першу чергу, дозволило б надати рекомендації для їх правильної кваліфікації.

Питання сутності діяння визначається, передусім, його соціальним шлейфом, результативністю, що в науці кримінального права пов'язуються з категорією об'єкта злочину. Тому виявлення розмежувальних ознак почнемо з встановлення тих відносин, що стоять під охороною порівнюваних статей Особливої частини КК.

Спільною ознакою цих злочинів є те, що вони посягають на громадський порядок, нормальні умови життєдіяльності громадян у різних сферах суспільно корисної діяльності, дестабілізують обстановку суспільного спокою. Отже відмінності слід шукати на рівні додаткового об'єкта. Якщо додатковим обов'язковим об'єктом масових заворушень виступають життя і здоров'я особи, конституційні права людини і громадянина, відносини власності, відносини, що забезпечують нормальну роботу органів влади, правоохоронних органів, то при вчиненні злочину, передбаченого ст. 293 КК України такі відносини, як правило, не страждають. Додатковий обов'язковий об'єкт групового порушення громадського порядку охоплює лише відносини щодо забезпечення нормальної діяльності транспорту, підприємств, установ чи організацій, тобто є вужчим за змістом.

Не можна віднести і потерпілого до їх спільних ознак. Потерпілим від вчинення злочину, передбаченого ст. 294 КК України, є громадяни, представники влади. Для складу злочину, передбаченого ст. 293 КК України, їх встановлення не має юридичного значення.

Суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 293 КК України, може виражатися альтернативно в наступних діях: 1) організації групових дій; 2) активній участі у таких діях. Способи здійснення організаційних дій є різними: скликання, звернення до натовпу, підготовка та розповсюдження листівок або інших друкованих видань, заклики до непокори, оголошення звернень та ін. Такі способи є спільними і щодо організації масових заворушень. В свою чергу властивими саме масовим заворушенням організаційними діями можуть бути: підбурювання до захоплення або руйнування приміщень, знищення майна, застосування насильства до представників влади чи правоохоронних органів, в тому числі із застосуванням зброї або інших предметів, у разі виявлення супротиву їх діям та т. п.

Щодо активної участі в групових діях, то розмежувальна ознака вбачається у відсутності їх насильницького характеру дій при вчиненні злочину, передбаченого ст. 293 КК України. Як правило, такі порушення супроводжуються невиконанням вимог звільнити територію чи приміщення, ігноруванні розпоряджень представників влади тощо. Для масових заворушень, насильницький спосіб є конструктивною ознакою об'єктивної сторони злочину.

Особливістю складу злочину, передбаченого ст. 293 КК України, є його матеріальна конструкція, що вимагає настання наслідків у виді грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації. Для масових

заворушень такі наслідки, безумовно, можуть і мати місце, але для кваліфікації діяння юридичного значення не мають.

Вина в аналізованих складах злочинів репрезентована умисною формою щодо діяння, а саме усвідомленням винним характеру, соціального значення та протиправного характеру свого діяння щодо порушення громадського порядку. При цьому суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 294 КК України, характеризується виключно прямим умислом. Умисел у складі цього злочину обов'язково передбачає усвідомлення діянь та передбачення внаслідок їх вчинення порушення прав і свобод громадян, відносин власності, нормальної діяльності представників влади, правоохоронних органів, тобто характеризується більш широкими межами обставин, що мають ним охоплюватись. Для змісту умислу у складі злочину, передбаченого ст. 293 КК України, такі ознаки не є властивими. Вольовий момент прямого умислу при вчиненні масових заворушень характеризується бажанням настання таких порушень (ч. 1 ст. 294 КК України). При груповому порушенні громадського порядку винні можуть як бажати настання наслідку у виді грубого порушення громадського порядку або роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, так і свідомо припускати його настання.

Неможливо і оминати питання наявності «маси», чи-то «натовпу» при вчиненні масових заворушень. В законі безпосередньо не вказано чіткого кількісного критерію цього поняття. Деякі вчені розглядають наявність «натовпу», «маси» як специфічну ознаку тільки масових заворушень [1, с. 418]. Судова практика також неоднозначна з цього питання: трапляються випадки, коли натовпом визнається і група з 10 осіб. При цьому норма, зафіксована у ст. 293 КК України також не встановлює чіткі кількісні параметри групи, яка вчиняє відповідні злочинні дії. Отже поняття «маса» і «група» є доволі умовними, а тому не можуть бути використані для розмежування зазначених злочинів.

Таким чином, сформований перелік розмежувальних ознак злочинів, передбачених ст. 293 та 294 КК України, візуалізуються, передусім, в орбіті складових об'єкту, в ознаках об'єктивної сторони, конструкції складу злочину та характеристики додаткових елементів інтелектуального й вольового моментів умислу.

Список бібліографічних посилань

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. 3-тє вид. перероб. та допов. Київ : Атіка, 2007. 592 с.
2. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 448 с.

Одержано 03.03.2019

УДК 343.46(347.77;347.78)

Вадим Борисович ХАРЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ТВОРИ ЯК ПРЕДМЕТИ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 300, 301 І 176 КК УКРАЇНИ

З розвитком інформаційного суспільства використання результатів творчої діяльності людини відбувається майже у всіх сферах громадського життя. Відповідно дедалі частіше у науковій і практичній діяльності виникають питання щодо створення та застосування ефективних механізмів охорони всієї сукупності прав на результати творчої діяльності, у тому числі й засобами, властивими кримінальному праву. Водночас, судова практика засвідчує, що достатньо велика кількість порушень авторського права і суміжних прав пов'язана із вчиненням іншого злочину або злочинів, тобто має місце вчинення особою двох або більше діянь, передбачених різними статтями Особливої частини КК України.

За цих умов злочини тісно поєднані між собою: вони мають спільним елементом не тільки суб'єкта, а й суспільну злочинну дію [3, с. 134, 135]. За наявності такого виду сукупності злочинів,